

Språkcentrum för nationella minoritetsspråk

Ingrid Johansson Lind

Varför språkcentrum?

”Det krävs ett långsiktigt arbete för de nationella minoriteternas språk och kultur, bl.a. genom ett handlingsprogram för bevarandet av språken och genom att organisering av språkcentrum eller motsvarande funktioner utreds.”

Ur *Nystart för en stärkt minoritetspolitik* – regeringens skrivelse till riksdagen i juni 2018

Vad är ett språkcentrum?

En modell för att revitalisera ett språk som under tidens lopp gradvis försvagats eller som riskerar att försvinna hel.

Ett samiskt språkcentrum finns i det samiska förvaltningsområdet i Sverige, med Sametinget som huvudman.

I Norge finns flera språkcentrum för både samiska och kvenska.

Språkrevitalisering

Revitalisering av minoritets- och urfolksspråk är en ständigt växande global rörelse.

Ofta en reaktion mot en tidigare assimilationspolitik

Den öppna assimilationspolitiken i många länder har fokuserat på just språket och man har strävat efter att förmå minoriteterna att anta majoritetssamhällets språk och lämna sitt eget språk och sin egen kultur bakom sig.

Revitalisering innebär bl.a. att man vänder ett pågående språkbyte genom att öka antalet talare eller att öka de befintliga språkkunskaperna hos talarna.

Att bryta en negativ process

”Det är möjligt att bryta och vända en pågående språkbytesprocess bl.a. genom aktiva åtgärder från majoritetssamhällets sida och en stark medvetenhet och vilja att bevara det egna språket hos minoriteterna själva. Forskning visar att ett minoritetsspråk kan revitaliseras, dvs. den negativa processen kan vändas så att språket börjar återvinna mark som tidigare gått förlorad.”

Ur Från erkännande till egenmakt. Regeringens strategi för de nationella minoriteterna (prop. 2008/09:158)

Samiskt språkcentrum

Har pågått sedan 2010 inom det samiska förvaltningsområdet.

Uppdraget är att tillgodose samiska mäns och kvinnors, både ungas och äldres, behov av att återta sitt eget språk.

Språkcentrumet ska aktivt främja och stimulera ökad användning av samiska i samhället, bistå med sakkunskap och utveckla metoder för att stärka enskildas förutsättningar att bruka och återta det samiska språket samt sprida kunskaper om revitalisering.

Insatser för barn och ungdomar prioriteras särskilt.

Arbetet ska utgå från minoritetens behov av revitaliseringsinsatser.

Samiskt språkcentrum arbetar med

Metodutveckling

Utvecklar olika metoder för att stärka enskildas förutsättningar att bruka och återta det samiska språket, såsom

Mentorprogram: unga vuxna samer tilldelas en äldre mentor som behärskar språket, under 1-2 år

Språkspärr: "Jag tar tillbaka mitt språk" – Norsk metod för att med hjälp av KBT övervinna psykologiska hinder för att använda och utveckla sitt språk

SAAL-projektet: intensiva kortkurser i samiska

Giellaskurppo: samiskt språkpaket för MVC och BVC i syfte att stimulera nyblivna föräldrar att föra språket vidare till sina barn

Kunskapsspridning

Bistår med sakkunskap; sprider kunskap om revitalisering; Anordnar språkkonferenser och seminarier,

Sprider kunskap vid t.ex. konfirmandläger och via ungdomsorganisationen.

Samordning och samverkan med andra institut och organisationer

Samråder med andra samiska institutioner och organisationer för att samordna, komplettera och effektivisera arbetet med att revitalisera det samiska språket

Exempel på aktiviteter

- Graffitiworkshop
- Jågloelåda: läro- och lekmaterial för samiska till förskolan
- Språkcaféer
- Skrivartävling för målgruppen 18-35 år
- Träffar för blivande översättare
- Utgivning av barnböcker inkl. ljudinspelning i samarbete med förlag
- Utgivning av parlörer: ungdomsparlör, politikerparlör
- Utveckling av appar: webbordbok

Utvärdering 2017

Utvärdering av Samiskt språkcentrum genomförd 2017 av Leena Huss
Visar goda resultat för centrumet trots relativt små resurser och få
medarbetare.

Inspiration har hämtats från forskning och kontakter med andra urfolk
samt samer i grannländerna, företrädesvis Norge.

Många vittnar om att man upplever språkcentrumet som en motor för
samordning och samarbete.

Genom dess tillblivelse har språkfrågan blivit synlig.

Centrumet har bidragit till en normalisering av samiskan och en
legitimering av hela revitaliseringsarbetet.

Bakgrund till utredningen om språkcentrum

April 2014: Skrivelse till regeringen från Sverigefinländarnas delegation och Svenska Tornedalingars Riksförbund om behovet av språkcentrum

November 2015: Förstudien ”Etablering av ett språkcentrum för meänkieli och finska” överlämnas till regeringen

September 2016: Särskilde utredaren Lennart Rohdin får regeringens uppdrag att se över lagen om nationella minoriteter och minoritetsspråk

Juni 2017: Utredningens delbetänkande ”Nästa steg? Förslag för en stärkt minoritetspolitik” överlämnas till regeringen

Bakgrund - fortsättning

Nov 2017: Utredningens slutbetänkande ” Nästa steg? Del 2”
överlämnas till regeringen

Mars 2018: Regeringens proposition ”En stärkt minoritetspolitik”, med
fokus på lagändringar, överlämnas till riksdagen

Juni 2018: Regeringens skrivelse ”Nystart för en stärkt
minoritetspolitik” överlämnas till riksdagen

Juni 2018: Regeringen uppdrar åt Institutet för språk och folkminnen
att utreda hur språkcentrum för de nationella minoritetsspråken kan
organiseras

Institutet för språk och folkminnen

Statlig myndighet under Kulturdepartementet.

Har till uppgift att bedriva språkvård och på vetenskaplig grund öka, levandegöra och sprida kunskaper om språk, dialekter, folkminnen, namn och immateriella kulturarv i Sverige.

Fördelar statsbidrag till revitaliseringsinsatser.

Huvudsäte i Uppsala – två avdelningar med arkiv, NAU och DFU, samt ledning och stödfunktioner.

Har avdelningar på ytterligare två orter i Sverige: Språkrådet i Stockholm och DAG i Göteborg.

Arkivsamlingar även i Lund och Umeå.

Ca 80 anställda.

Språkvård resp. språkrevitalisering

Flera beröringspunkter men olika verksamheter

Språkvård = att vårda och utveckla själva språket och därmed göra det tillgängligt och användbart för så många som möjligt i ett samhälle.

Språkrevitalisering = att vårda, utveckla och främja förutsättningarna för att använda språket – och därmed öka antalet talare och användningen av språket.

Språkvård

Kan delas upp i språkvalsplanering, ord- och grammatikvård samt tal- och textvård.

Språkvalsplanering, kallas även statusvård, gäller förhållandet mellan olika språk i ett samhälle och innefattar ofta språkpolitiskt arbete.

Ord- och grammatikvård, kallas även korpusvård, rör stavning, ordböjning, grammatik och ordval. En viktig del är att göra ordböcker, ordlistor och skrivregelsamlingar.

Tal- och textvård innebär att ge råd och mönster för särskilda texttyper eller samtalsituationer.

Språkrevitalisering

Innebär att återuppliva ett hotat minoritetsspråk i syfte att öka användningen av språket.

Handlar om att utveckla verktyg och metoder för att öka antalet talare av språket och bidra till ökad läs- och skrivkunnighet i språket.

I revitaliseringsarbetet ingår också att arbeta med attitydförändring för att höja statusen på språket, att utöka språkdomäner där språket kan användas och rådgivning till föräldrar inom minoriteten för att dessa ska våga och kunna stödja sina barns inlärning av språket

Språkcentrumutredningens uppdrag

Utreda formerna för hur språkcentrum för finska och meänkieli kan organiseras.

Utreda förutsättningarna för motsvarande funktioner för jiddisch och romani chib.

Analysera alternativa förslag till språkcentrum som kan bidra till språkrevitalisering och en fungerande överföring av språk och kultur mellan generationerna.

Samråda med de berörda nationella minoriteterna.

Inhämta synpunkter från berörda myndigheter och organisationer, däribland Sametinget och länsstyrelsen i Stockholms län.

Utredningens tidplan

Hösten 2018: Faktainsamling, informationsmöten och studiebesök.

Dec 2018: Samråd om utredningsförslag gällande finska och meänkieli.

1 febr 2019: En delrapport gällande finska och meänkieli lämnades till regeringen.

Feb – april: Arbetsgrupper för jiddisch, resp. romani chib. Fortsatt faktainsamling, informationsinhämtning och studiebesök.

Maj – juni: Formulerat förslag gällande jiddisch och romani chib samt genomfört samråd med romer och judar.

Aug – sept 2019: Rapportskrivning.

1 okt 2019: Slutrapport lämnas till regeringen.

Delrapporten

Lämnades till regeringen de 1 februari med förslag om att två språkcentrum inrättas, ett för finska och ett för meänkieli.

Aviserade att myndigheten återkommer med sina överväganden kring jiddisch och romani chib i slutrapporten som lämnas till regeringen den 1 oktober 2019.

Förslag gällande finska och meänkieli

Institutet föreslår att ett språkcentrum för finska och ett för meänkieli inrättas med institutet som huvudman.

Uppdragen

Det övergripande uppdraget för språkcentrumen för finska resp. meänkieli ska vara att tillgodose behovet av alla talares rätt att återta sitt eget språk.

Språkcentrumen ska aktivt främja och stimulera ökad användning av finska resp. meänkieli i samhället, bistå med sakkunskap och utveckla metoder för att stärka minoriteternas förutsättningar att bruka och återta språket samt sprida kunskaper om revitalisering.

Barn och unga ska särskilt prioriteras och insatserna ska utgå från minoriteternas behov av revitaliseringsinsatser.

Uppgifter

- Arbeta utåtriktat och innovativt med språkrevitaliserande insatser för finskan resp. meänkielin samt med attityder och förhållningssätt till språken,
- Utifrån forskning och beprövad erfarenhet utveckla och utvärdera metoder anpassade för revitalisering av finskan resp. olika varieteter av meänkielin i Sverige,
- I samverkan med övriga språkcentrum för nationella minoritetsspråk samla in, dokumentera och förmedla kunskaper, goda exempel och erfarenheter av språkrevitalisering,
- I samverkan med språkvården vid institutet regelbundet analysera språksituationen för minoriteterna samt bistå med bedömningar av behovet av insatser för språkens utveckling,

Uppgifter, forts

- Stödja offentliga aktörers arbete och samverka med andra organisationer och aktörer inom området,
(• Stödja den pågående självidentifikationsprocessen bland olika grupperingar inom minoriteten tornedalingar,)
- Kontinuerligt arbeta med verksamhetsutveckling.

Styrning och inflytande

Institutet föreslår att styrgrupper med representanter för resp. minoritet inrättas.

Styrgrupperna inrättas för att säkra minoritetens aktiva medverkan, delaktighet och inflytande över verksamhetens inriktning vid resp. centrum.

Grupperna bör bestå av totalt fem ledamöter var, varav fyra nomineras av intresseorganisationerna för finska resp. meänkieli och en, tillika gruppens ordförande, utses av institutets generaldirektör.

Generaldirektören beslutar även om förordnandet av grupperna.

Ledamöterna bör utses på tre år, med möjlighet att omförordnas i ytterligare en period om tre år.

Geografisk placering

Ett språkcentrum för finska föreslås placeras i Uppsala.

Ett språkcentrum för meänkieli föreslås placeras inom förvaltningsområdet i Norrbotten och fördelas på två orter. Den ena delen placeras i Kiruna, i Malmfälten där de mest hotade varieteterna av meänkieli – lannankieli och gällivarefinska (byfinska) – talas och den andra delen placeras i Övertorneå, i Tornedalen där den dominerande varieteteten av meänkieli talas.

Bemanning

Institutet föreslår att språkcentrumet för finska bemannas med fyra heltidstjänster, varav en arbetsledare.

Språkcentrumet för meänkieli föreslås bemannas med totalt fem heltidstjänster, varav en arbetsledare. Två av tjänsterna placeras geografiskt vid kontoret i Malmfälten. Arbetsledaren och ytterligare två tjänster placeras vid kontoret i Tornedalen.

Kompetens

Vid rekryteringen av medarbetare till centrumen ska vikt läggas vid att åstadkomma en god blandning av utbildningskompetens och yrkesbakgrund i arbetsgruppen.

Språklig kompetens, liksom pedagogisk sådan och kulturkompetens med god kännedom om situationen för språkbärarna, bör beaktas så att en god bredd och balans med kompletterande kompetenser i förhållande till uppdraget erhålls inom arbetsgruppen.

Delrapporten remitterad

Sista svarsdag var den 17 juni

48 remissinstanser har svarat

Majoriteten mycket positiva till inrättandet av språkcentrum för finska
resp. meänkieli

Inget regeringsbeslut än

Inför slutrapporten

Skriftligt samråd gällande språkcentrum för jiddisch resp. romani chib avslutades den 7 augusti.

Sammanställt och analyserat svaren och anpassat förslagen.

Utarbetar rapporten med de slutliga förslagen till regeringen.

Gd-beslut den 30 september.

Slutrapport lämnas till regeringen den 1 oktober.

Nytt uppdrag till Isof

Regeringen har gett Institutet för språk och folkminnen (Isof) ännu ett uppdrag inom området.

Ska ta fram förslag till ett långsiktigt och samlat handlingsprogram för bevarande av de nationella minoritetsspråken finska, jiddisch, meänkieli och romani chib.

Programmets syfte är att främja möjligheten för de nationella minoritetsspråken att revitaliseras och fortleva som levande språk i Sverige.

Arbetet har kommit igång och ska redovisas till regeringen senast den 15 maj 2020.

Utredningen om uppföljning av minoritetspolitiken, Ku 2018:05

Ingrid Johansson Lind utsågs till regeringens särskilda utredare den
16 maj 2019

Huvudsekreterare: Kaisa Syrjänen Schaal

Sekreterare: Sami Mlayeh

Samordning, utveckling och uppföljning för en stärkt minoritetspolitik
(Dir. 2018:86)

Ska redovisas senast den 29 april 2020

Utredningsuppdraget

En särskild utredare ska närmare analysera och föreslå hur ansvaret för samordning, utveckling och uppföljning av minoritetspolitiken ska organiseras.

Utredaren ska även föreslå hur det minoritetspolitiska uppföljningssystemet kan förbättras.

Syftet med uppdraget är att åstadkomma en ändamålsenlig organisering av uppgifterna för att bidra till en stärkt minoritetspolitik.

Sex utgångspunkter

1. Säkerställd efterlevnad av rättigheter
2. Centralt och samlat ansvar
3. Behovet av bred kompetens
4. Tydlighet och förutsägbarhet
5. Effektivitet, långsiktighet och styrning
6. Sametingets ansvar

Frågeställningar

Hur ska ansvaret för samordning, utveckling och uppföljning vara organiserat?

Är nuvarande ansvarsfördelning (två myndigheter) effektiv och ändamålsenlig?

Bör organisationen förändras?

Hur kan uppföljningssystemet förbättras?

Är nuvarande system effektivt och ändamålsenligt?

Bör det förändras?

Utredningen tittar på

Hur Länsstyrelsen i Stockholms län och Sametinget arbetat och hur det har gått. Vad gör man? Gör man rätt saker? Hur stärker vi systemet?
Hur kan minoriteternas roll stärkas i det arbetet?

Hur har samordningen mellan olika statliga myndigheter fungerat? Kan det göras effektivare? Behöver roller och ansvar förtydligas?

Framtida roller: **främjande** (vilket stöd behöver kommuner/landsting) och **uppföljning** (vilket underlag behöver regeringen för att kunna styra minoritetspolitiken)

Den lösning som föreslås ska också omfatta det nuvarande arbetet med uppföljning av strategin för romska frågor. Vi kommer därför bl.a. tala med utvecklingskommuner som ingår i strategiarbetet.

INTE

I uppdraget ingår **inte** en översyn av dagens minoritetsrättigheter, dvs inte det sakpolitiska innehållet.

Rättighetsbaserat

Utredningen ska använda ett rättighetsbaserat arbetssätt.

Innebär bl.a. att personer som tillhör de nationella minoriteterna ska kunna bidra med kunskap samt ges möjlighet till inflytande och delaktighet i relevanta delar.

Expertgrupp

Maria Engvall, Ku

Andrés Zanzi, A

Erik Adell Hellström, Ku

Maria Lyth, Fi

Pernilla Ek, Länsstyrelsen i Stockholms län

Aina Negga, Sametinget

Björn Kullander, SKL

Referensgrupp

Gregor Kwiek

Eleonor Frankemo,

Kerstin Salomonsson

Niklas Martti

Sinikka Lindquist

Saara Ludvigsen

Ida Åhrén

Isak Reichel

Eva Fried

någon från Sáminuorra

Kontakt

Kaisa Syrjänen Schaal

076-13 52 067

kaisa.syrjanen.schaal@regeringskansliet.se

Sami Mlayeh

076-13 52 493

sami.mlayeh@regeringskansliet.se

eller via växel 08-405 1000